

PARTNERSTVO ZA
OKOLJE IN ZDRAVJE

SLOVENSKI MANIFEST MLADIH S PODROČJA OKOLJA IN ZDRAVJA

Mladi želimo odraščati v državi, ki je vključujoča, enakopravna, inovativna, transparentna in strateško naravnana. Osebnostno ter profesionalno se želimo razvijati v državi, ki daje prednost razvoju zdravega in stabilnega življenjskega okolja, ki omogoča kakovostno izobrazbo in temelji na spoštovanju temeljnih človekovih pravic. Mladi podnebne spremembe prepoznavamo kot največji izziv 21. stoletja ter zahtevamo takojšnje in učinkovite ukrepe na področju blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje. Zaradi neambicioznega ukrepanja v preteklosti je omejitev dviga povprečne globalne temperature za 1,5 °C glede na predindustrijsko obdobje težko dosegljiva, zato moramo v blaženje podnebnih sprememb takoj usmeriti vsa razpoložljiva sredstva, hkrati pa tudi omogočiti prilagoditev na novo realnost (1).

Mladi v Sloveniji se zavedamo resnosti situacije in vplivov, ki jih imajo podnebne spremembe na naše zdravje in okoljske podsisteme. Ta manifest izraža naše zahteve in pričakovanja, ki jih imamo do odločevalcev na vseh političnih ravneh. Naši cilji so zaščititi zdravje mladih, zmanjšati negativne vplive podnebnih sprememb ter spodbuditi trajnostne rešitve, ki imajo potencial za multiplikativne pozitivne učinke na družbo in okolje ter s tem za zasledovanje širših ciljev Agende 2030.

Okolje in zdravje

Stanje okolja, v katerem živimo, je pomembna determinanta fizičnega in duševnega zdravja posameznika, hkrati pa tudi osnova za varen in zdrav razvoj družbe kot celote ter delovanje njenih podsistemov. Slednji zagotavljajo boljšo odpornost, hitrejšo odzivanje in sodelovanje. Med te nedvomno spadajo različne civilnodružbene organizacije (mladinske organizacije, socialnovarstvene organizacije, mreže organizacij, raziskovalne organizacije itd.), ki imajo stik s prebivalstvom in realnimi izzivi v praksi. Poleg podnebnih sprememb so za zdravje relevantna mnoga druga okoljska področja, kot so onesnaženost zraka, kakovost vode, izpostavljenost kemikalijam, zvočna in svetlobna onesnaženost, (ne)dostopnost zelenih površin ter širjenje tujerodnih invazivnih vrst, bolezni in škodljivcev.

PARTNERSTVO ZA
OKOLJE IN ZDRAVJE

Negativni učinki podnebnih sprememb se tako kot drugje po svetu že kažejo tudi v Sloveniji. Mednje spadajo različni ekstremni vremenski pojavi, kot so pogostejše in obsežnejše poplave, nevihte, gozdni požari itd. Podnebne spremembe predstavljajo neposredno tveganje za zdravje mladih in širše družbe, zaradi njihovih negativnih vplivov na druge okoljske determinante (npr. tvorjenje onesnaževal v zraku, suše, omogočanje širjenja novih rastlinskih in živalskih vrst, vektorske prenosljive bolezni itd.) pa na zdravje vplivajo tudi posredno. Pogostejši, intenzivnejši in dalj časa trajajoči vročinski valovi, ki so še ena od posledic podnebnih sprememb, povečujejo vročinski stres in neposredno ogrožajo naše zdravje. To je še posebej problematično v mestih, kjer so temperature zraka zaradi učinka mestnega toplotnega otoka še višje. Podnebne spremembe pospešujejo tudi povečevanje družbenih neenakosti, saj so najranljivejše skupine, ki imajo manj sredstev in slabše možnosti za prilagoditev, najbolj prizadete. To ne vpliva negativno le na zdravje ljudi, temveč tudi na širši družbeni razvoj.

Ob spremljanju različnih ekstremnih pojavov v preteklih letih v Sloveniji in širše se mladi pogosto srečujemo tudi z občutkom negotovosti, saj nimamo zagotovil, da bomo v naslednjih desetletjih živeli v okolju, ki bi omogočalo varno, zdravo in dostojno življenje. Anksioznost, povezana z omenjeno negotovostjo, negativno vpliva na duševno zdravje mladih, ki bodo soočeni s posledicami, za katere bodo odgovorne pretekle generacije.

Zahteve

Položaj in vloga mladih: Mladi imajo pomembno vlogo pri zagovorništvu ukrepov s področja blaženja in prilagajanja na podnebne spremembe, ki pozitivno vplivajo na zdravje in zmanjševanje družbenih neenakosti.

- Slovenski politični sistem naj mladim omogoči aktivno vključevanje v oblikovanje in izvajanje politik s področja okolja in zdravja, pri čemer naj imajo možnost uporabe dejanskih vzvodov za njihovo realizacijo.

Razvoj in izvajanje okoljskih politik: Izmed vseh okoljskih politik so podnebne najpomembnejše. Podnebna kriza je sistemska kriza, zato parcialne rešitve ne bodo prinesle zelenih rezultatov.

- Z vključevanjem deležnikov s področja zdravstva, energetike, kmetijstva, infrastrukture, prometa, načrtovanja prostora in izobraževanja zahtevamo razvoj holistične podnebne in širše okoljske strategije države, ki bo služila kot podlaga za izvajanje vseh okoljskih in podnebnih politik v Sloveniji ter preprečevala izvajanje enostranskih in kratkoročnih ukrepov z omejenimi pozitivnimi učinki. Strategijo naj jasno sestavljata dva medsebojno povezana stebra – blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje.

PARTNERSTVO ZA
OKOLJE IN ZDRAVJE

- Razvoj strategije in kasnejših politik naj temelji na znanosti, ne ekonomskih interesih.
- Zahtevamo, da država naslavljanje podnebne krize uvrsti med prioriteta področja in prepreči, da zeleni prehod postane postranskega pomena v času nastopa drugih velikih izzivov, kot so pandemije, varnost, migracije itd.
- Zahtevamo, da Slovenija doseže ogljično nevtralnost do leta 2045.

Zdravstvo: V luči podnebne krize mora biti zdravstveni sistem pripravljen na izzive, ki jih prinaša nova realnost, hkrati pa mora drastično zmanjšati emisije toplogrednih plinov.

- Slovenski zdravstveni sistem naj vzpostavi mehanizem nadzora svojih izpustov toplogrednih plinov in pripravi akcijski načrt njihovega zmanjševanja, da doseže ogljično nevtralnost do leta 2035.
- Slovenski zdravstveni sistem naj sledi priporočilom Svetovne zdravstvene organizacije za prestrukturiranje v na podnebne spremembe odporen zdravstveni sistem.
- Država naj mladim omogoči brezplačno cepljenje proti boleznim, ki so vedno pogostejše tudi zaradi vpliva podnebnih sprememb (npr. proti klopnemu meningoencefalitisu).
- Zahtevamo učinkovitejši dostop do psihološkega svetovanja otrokom in mladim, s čimer zmanjšamo verjetnost za nastanek težjih oblik duševnih bolezni ali psihoz ter omogočamo, da imajo mladi možnost odzivanja na duševne težave.

Kmetijstvo in prehrana: Oskrba s kakovostno hrano je eden od temeljev zdravja ljudi in je močno povezana z lokalno kmetijsko pridelavo, ki je na eni strani omejena zaradi naravnogeografskih značilnosti države, na drugi strani pa tudi zaradi omejenih virov, ki so potrebni za trajnostni razvoj kmetijstva, vključno z njegovim zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov (socialni, ekonomski in okoljski).

- Država naj trajno zavaruje najboljša kmetijska zemljišča in s tem pripomore k svoji prehranski samooskrbi.
- Zahtevamo zagotavljanje trajnostnih prehranskih verig ter dostop do varne in hranljive prehrane za vse ter sistemsko omejitev prekomerne porabe hrane in njenih odpadkov.
- Država naj zagotovi, da ima kmet za pridelavo kakovostne in lokalne hrane dostop do znanja, kapitala in kmetijskih zemljišč ter da ima na razpolago širok nabor ukrepov za upravljanje z različnimi tveganji.

PARTNERSTVO ZA
OKOLJE IN ZDRAVJE

- Država naj vzpostavi stabilno in vzdržno prehransko verigo, v kateri bo kmet prejel primerno plačilo, potrošnik pa kakovostno hrano s transparentnimi informacijami o poreklu živil.

Promet: Promet je vir približno 30 % letnih izpustov toplogrednih plinov (2) in pomemben vir onesnaženja zraka. Njegovo prestrukturiranje lahko vodi do drastičnih izboljšav javnega zdravja in blaženja podnebnih sprememb.

- Zahtevamo učinkovito, zanesljivo in razvejano mrežo javnega potniškega prometa, ki bo tudi finančno dostopen.
- Institucije na različnih ravneh naj skozi izvajanje prometnih politik spodbujajo uporabo aktivnih oblik mobilnosti, kot sta kolesarjenje in hoja, ter s tem spodbujajo fizično aktivnost ljudi, zdrav življenjski slog in zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov.

Izobraževanje: Današnje znanje mladih o različnih okoljskih izzivih je v splošnem na visoki ravni, hkrati pa mladi ne vedo, na kakšen način lahko učinkovito naslovijo izzive kot posamezniki, kar lahko vodi do njihove pasivnosti. Opažamo tudi razkorak med okoljsko pismenostjo mladih in starejših generacij.

- Zahtevamo nadgraditev trenutnih izobraževalnih vsebin o trajnostnem razvoju v formalnem in neformalnem izobraževanju s posebnim poudarkom na reševanju izzivov in spodbujanju trajnostnega načina življenja.
- Država naj skozi neformalne oblike izobraževanja vzpostavi izobraževalne programe o okolju in zdravju, ki bodo dosegli tudi starejše generacije in s tem pripomogli k oblikovanju družbenega konsenza o zelenem prehodu, katerega del mora biti neizbežno tudi zdravstveni prehod.
- Država naj po zgledu iz tujine študij medicine razdeli na dodiplomski (predklinični) in podiplomski (klinični) študij ter spodbudi vzpostavitev magistrskega študija javnega zdravja in tako naslovi pomanjkanje strokovnjakov, ki se bodo ukvarjali z javnim zdravjem in promocijo zdravja.
- Zahtevamo zagotovitev večjih investicij za raziskovalne dejavnosti na področju blaženja in prilagajanja na podnebno krizo na območju Slovenije.
- Izobraževalni sistem naj poskrbi za promocijo in ozaveščanje o pomenu lokalno pridelane hrane za zdravje ljudi ter blaženje podnebnih sprememb, ohranjanje zelenega podeželja in ostalih funkcij kmetijstva.

Regionalno in prostorsko planiranje ter načrtovanje: Regionalno in prostorsko planiranje ter načrtovanje je izrednega pomena za blaženje in prilagajanje na podnebne spremembe in zagotavljanje zdravega življenjskega okolja.

- Del vsakega načrtovanja posegov v prostor naj vsebuje presojo vplivov na okolje, ki bo temeljila na strokovnih argumentih, in ne interesih kapitala.
- Zahtevamo okrepitev vloge regionalnega planiranja za prehod s prostorsko razdrobljenih in nepovezanih občinskih projektov blaženja in prilagajanja na podnebne spremembe k regionalnim projektom, ki bodo privedli do rezultatov z večjim učinkom.
- Prioriteta prostorskega planiranja v mestih naj bo načrtovanje umeščanja zelenih površin in na naravi temelječih rešitev, ki pozitivno vplivajo na blaženje podnebnih sprememb, zmanjševanje vročinskega stresa, pomagajo pri izboljševanju kakovosti zraka, pripomorejo k boljšemu duševnemu zdravju itd.
- Procesi regionalnega in prostorskega planiranja naj vključujejo različne deležnike civilne družbe in s tem naslavljajo realne potrebe ljudi.

Zaključek

Trenutni svetovni gospodarski model s potrebo po stalni rasti narekuje vedno večje pritiske na naravne sisteme. To vodi do degradacije ekosistemov in ekosistemskih storitev, kar neposredno vpliva na zmanjšano kakovost življenja, med drugim tudi na zdravje ljudi. Med vsemi okoljskimi težavami so podnebne spremembe antropocena največji izziv 21. stoletja. Njihovo reševanje od nas terja sodelovanje, inovativnost, odločnost in integriranje podnebnih politik v vsa področja vodenja države.

Mladi smo pripravljeni prevzeti odgovornost in sodelovati pri iskanju rešitev, vendar potrebujemo podporo in vključevanje odločevalcev. Naš manifest je poziv k ukrepanju za zaščito zdravja mladih, širše družbe in našega planeta. Skupaj lahko ustvarimo trajnostno in pravično prihodnost za vse.

Viri

Lee, J.-Y., J. Marotzke, G. Bala, L. Cao, S. Corti, J.P. Dunne, F. Engelbrecht, E. Fischer, J.C. Fyfe, C. Jones, A. Maycock, J. Mutemi, O. Ndiaye, S. Panickal in T. Zhou, 2021: Future Global Climate: Scenario-Based Projections and NearTerm Information. V *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (ur.)]. Cambridge University Press, Cambridge, Velika Britanija in New York, ZDA, str. 553–672, DOI:10.1017/9781009157896.006.

Kazalci okolja v Sloveniji – ARSO, 2022. [PB03] Izpusti toplogrednih plinov. URL: <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izpusti-toplogrednih-plinov-12>.

Slovenski manifest mladih s področja okolja in zdravja je nastal v okviru programa Partnerstvo za okolje in zdravje 3.0, ki ga je sofinanciralo Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije.